

**DIMENSIUNEA SPIRITUALĂ A ELEVULUI
CA FINALITATE A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI MUZICAL-ARTISTIC
CONTEMPORAN THE DEVELOPMENT OF PUPIL'S SPIRITUAL DIMENSION
THROUGH CONTEMPORARY MUSIC AND ART EDUCATION**

**Marina Cosumov, PhD, University
Lecturer, Alecu Russo Balti State
University, Moldova**

Rezumat. Scopul general al învățământului muzical-artistic este valorificarea potențialului creativ, dezvoltarea individualizată a competențelor muzical-artistice și, nu în ultimul rând, formarea culturii muzical-interpretative ca parte componentă a culturii spirituale a elevului.

Articolul în cauză, vizează unele aspecte de abordare complexă a fenomenului muzical, în care dimensiunea spirituală va constitui direcția strategică a organizării învățământului muzical-artistic contemporan.

Cuvinte-cheie: învățământ muzical-artistic, competență muzicală, cultură muzicală, cultură spirituală.

Abstract. Contemporary music and art education has a series of purposes: (1) the development of pupil's creative potential; (2) the individualized development of music and art skills; (3) the development of interpretative music education as part of the pupil's spiritual education.

The present article touches upon some approaches related to music phenomenon, the spiritual dimension being regarded and analyzed as an important policy in the organization of the contemporary art and music education.

Keywords: music and art education, musical competence, music education, spiritual education.

Din moment ce societatea este în continuă schimbare, generând solicitări noi față de educație, înseamnă că omul, la rândul său, trebuie să se afle continuu în calitate de receptor al acțiunii educative, mai cu seamă în raport cu fenomenul muzical, care este „educativ prin sine” (I. Gagim), iar sfera lui de cuprindere se extinde asupra întregii vieți.

Pedagogii, psihologii, oamenii de artă, specialiștii în domeniul educației artistice au atras atenția asupra interdependenței dintre factorul social și criza spirituală. Nu ne putem permite indiferența la criza lumii moderne – care este, în primul rând, o criză spirituală. În această ordine de idei, „formarea și fortificarea omului în măsura valorii sale umane” reprezintă o cerință de prim ordin a educației contemporane. Trebuie cunoscut și rostit adevărul referitor la importanța înțelegerii depline a spiritualității și a acțiunii în această direcție. Este, în esență, adevărul importanței păstrării unității sufletului, a creșterii vitalității spirituale, a însuflețirii de cele mai înalte sentimente și a dezvoltării capacității de a chibzui cu înțelepciune în orice condiții ale vieții.

Psihologia sec. XX insistă asupra necesității dezvoltării spirituale a omului, dând preponderență artelor. Psihologul P. Popescu-Neveanu definește spiritul drept un fenomen ce implică sfera subiectivă, mintală și are întotdeauna un conținut reproductiv și proiectiv; viața spirituală – evoluție mintală, trăire subiectivă a unui conținut ideal dar pregnant; spiritualitatea – ansamblul disponibilităților culturale considerate sub raportul stilului, conținutului și tendințelor [apud 4]. Astfel, putem conchide că spiritul este o calitate specifică a psihicului uman caracterizată printr-un sistem de necesități sublimă a individului, autorealizarea sa pe baza valorilor superioare sociale.

În acest context, prezintă interes și ideile psihologului B. Teplov, care consideră că arta cuprinde pe o arie largă și profundă cele mai diverse laturi ale psihicului uman – nu numai imaginația și emoția, dar și gândul, voința. De aici vine și colosala ei importanță în dezvoltarea conștiinței și a conștiinței de sine în cultivarea simțului moral-spiritual, în formarea concepției despre lume. De aceea, educația prin artă constituie unul din cele mai puternice mijloace de dezvoltare spirituală a personalității [2].

În literatura ce reprezintă domeniul dat, remarcăm două direcții ale educației artistice:

- educația prin artă, care vizează dezvoltarea spirituală pentru o activitate artistică cu efecte formative și educative, și
- educația pentru artă, care-și propune pregătirea consumatorului pentru receptarea marilor valori artistice și pentru integrarea lor în viața spirituală a acestuia, atât ca receptor, cât și ca producător.

Educația prin artă, ca parte a educației estetice, urmărește cultivarea capacităților copiilor de a aprecia frumosul din artă, ambianță, natură, viața socială și de a contribui la crearea frumosului prin forme de manifestare specific vârstei, contribuind astfel la formarea și desăvârșirea personalității. Prin forme și direcții de lucru specifice, această formă specifică de educație a constituit una din preocupările centrale ale școlii din toate timpurile.

Educația prin și/sau pentru artă, este acea dimensiune a formării care urmărește pregătirea persoanei pentru a recepta, interpreta, interioriza și crea valori, concretizate în diferite suporturi sau situații (artă, natură, conduită umană, comunitate etc.), în perspectiva sporirii împlinirii spirituale și a imprimării unui sens superior existenței persoanei.

Viziunea actuală de educație europeană tratează noțiunea educației artistice (muzicale) ca un proces individual continuu de autodesăvârșire spirituală a personalității prin multiplele forme de contactare cu artele frumoase, acestea fiind modalități de reflectare a universului în care individul se regăsește ca element component, cultura muzicală constituind nucleul culturii personalității în general. Astfel, *educația muzicală/prin muzică*, ca formă supremă de educație morală, estetică, spirituală etc. se extinde în mod expres, peste ariile școlare, având valoare primordială în realizarea unei edu-

cații muzicale continue. Un rol important, în acest registru de resurse educaționale, îl au familia, instituțiile religioase, culturale și artistice, muzeele, mass-media, casele de cultură etc. În acest context, remarcăm scopul general al cadrului învățământului muzical-artistice, care urmărește: *valorificarea potențialului muzical-artistice al elevului, dezvoltarea individualizată a capacităților, formarea culturii muzical-interpretative ca parte componentă a culturii spirituale a elevului.*

Ideea reconstituirii esenței umane poate fi făcută prin muzică, deoarece muzica este materializarea sonoră a celor mai nobile sentimente și idei ale umanității, pe care le poate transmite și pe care le zidește în eternitate. Relația generală om-sunet constituie în sine un univers aparte. Puterea de acțiune a sunetului asupra ființei umane este de neimaginat. Între aceste două fenomene s-au stabilit raporturi atât de strânse, încât omul în afara sunetului nu-și poate duce existența în sensul cel mai direct. Așadar, noțiunea de spirit în afara fenomenului muzical nu poate fi concepută și tratată. Trăirea adevărată a muzicii este mai mult decât o trăire obișnuită a unor stări sufletești. Ea este (și trebuie să fie) o trăire spirituală. Altfel, muzica nu-și îndeplinește suprema ei misiune de cultivare, înobilare, înălțare a sufletului uman – lucru, pe care și l-au dorit toate geniile muzicii universale.

Analizând factorii distinctivi ai personalității umane, muzicologia și psihologia conturează aria de extindere a percepției muzicale, care, „sprijinindu-se la un capăt pe nivelul psihofiziologic/prepsihologic (Figura 1), iar la celălalt capăt pe nivelul psihofilosofic/postpsihologic (Figura 2)”, conform lui Ion Gagim [5], care clasifică percepția muzicală pe trei niveluri:

1. Nivelul *fiziologic* – acțiunea muzicii are loc la nivel de corp, a simțurilor elementare, la nivel senzorial imediat, direct;
2. Nivelul *psihologic* – acționarea altor procese psihice: emotivitatea, gândirea, memoria, imaginația artistică etc.;
3. Nivelul *spiritual* – înaintarea muzicii spre sfera subconștientului și supraconștientului.

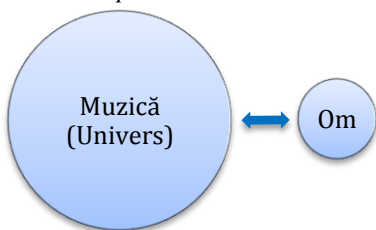

Figura 1. Relația psihologică „Om – Muzică”

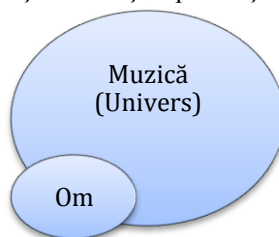

Figura 2. Relația filosofică „Om – Muzică”

Ion Gagim remarcă în studiile sale că „Omul și Sunetul (Muzica) sunt componentele fundamentale ale Universului, iar Viața e valoarea supremă ce se construiește pe relația dintre cei doi...” [ibidem].

În același context, A. Iorgulescu scrie: „Sunetul (Muzica) este o componentă indispensabilă echilibrului uman, fie el biologic, psihologic, spiritual” [apud 4].

Spiritualitatea semnifică creația, presupune pătrunderea și comunicarea cu un univers invizibil, inaudibil, prin simțurile directe, iar aceasta necesită capacități aparte, care urmează a fi cultivate în mod special. Spiritualul – „împacă, unește, armonizează, tolerează, cultivă dragostea...” [5]. Educația spirituală este procesul, acțiunea și rezultatul dobândirii unui nivel elevat de existență. Ea reprezintă procesul de transmitere și asimilare a experienței de viață spirituală/culturală/religioasă, de comunicare cu Dumnezeu, este spiritualizarea ființei somato-psihice, spiritualizarea corpului, muncii, voinței, sentimentelor, atitudinilor și facultăților morale. Deschiderea omului spre cunoașterea spirituală, cucerirea și valorificarea forțelor spirituale, realizarea divinului, parte a cărui este Omul, trebuie să devină esența viitorului educației.

Formarea/dezvoltarea spirituală a elevilor, ca obiectiv al aspectului instructiv-educativ al învățământului muzical-artistice, rezultă din orientarea funcțională a acestuia la nivel *cognitiv, estetic și social-educativ*. Astfel, *funcția cognitivă* se realizează prin intermediul imaginilor sonore concret-senzoriale, receptate/interpretate în mod individual și trăite la nivel psihic de către elevi. *Funcția estetică* rezultă din valoarea și conținutul creațiilor muzicale ce alcătuiesc materia de studiu. *Funcția social-educativă* stipulează un anumit conținut, în ceea ce privește valorificarea mesajelor sonore și a formelor de prezentare/receptare estetică a lor.

Educația muzical-artistică constă, în prim plan, în centrarea ei pe dezvoltarea personalității creatoare a elevilor. Din punct de vedere pedagogic, aceasta nu înseamnă a-l forța pe copil să devină un „mic geniu”, ci de a-i forma personalitatea creativă în contextul integrării lui în viața socială. Inițierea elevului în sensurile muzicii universale solicită efort. Fiind condus sub aspect educațional, efortul se transfigurează în plăcere, în experiență pozitivă, care pledează pentru o modalitate de *autoeducare* a elevului în sensul participării lui vii, active, originale la propria formare. Spre deosebire de lecție, unde întâlnirea cu muzica este „dirijată”, situațiile de educație estetică prin acțiunea independentă, individuală (studiul individual, efectuarea temelor pe acasă etc.) penetrează în profunzime interiorul fiecărui elev *nu doar* la nivel de *însoțitoare a vieții*, ci ca o *componentă indispensabilă a vieții*.

Cultura spirituală, în contextul învățământului muzical-artistic se raportează nivelului de dezvoltare al competențelor muzical-interpretative, vizând prezența:

- gustului estetic-muzical;
- dorinței de audiere/interpretare a fenomenului muzical;
- orientării către muzica valoroasă;
- receptivității spre mediul muzical existent;
- capacității de decodificare creativă a mesajelor sonore;
- autodirijării/autoafirmării în contextul activităților de: audiție, interpretare, analiză/caracterizare și creație muzicală.

Compozitorul, savantul, pedagogul-academician D. Kabalevsky a fost profund preocupat de problema educației muzicale a copiilor. Căutările lui de mulți ani s-au soldat cu elaborarea și transpunerea în viață a unei originale concepții de educație muzicală. El a pledat de a face marea muzică accesibilă tuturor, căutând căi adecvate care ar reieși din însăși natura muzicii. Meditând asupra ideilor lui B. Asafiev, idei pe care le-a aprofundat, dezvoltat și întruchipat într-un sistem practic de educație muzicală a copiilor, D. Kabalevsky spune: „*Eu am tins să găsesc astfel de principii, metode și procedee care să contribuie la pasionarea copiilor de arta muzicii, la apropierea acestei sublime arte de ei, artă ce tănuiește posibilități inestimabile de înălțare spirituală a omului*”

După Iu. Aliev, scopul principal al educației muzicale constă în trezirea la elevi a interesului pentru arta muzicală, dezvoltarea competențelor de simțire, înțelegere și valorificare a tezaurului muzical, crearea necesității de comunicare sistematică cu muzica [apud 5].

B. Asafiev remarcă: „dacă e să examinăm muzica din perspectiva educației muzicale, atunci ea va fi înțeleasă mai întâi ca fenomen al lumii creat de către om și, mai apoi, ca disciplină științifică/educativă cu rol de formare/dezvoltare a culturii muzicale” [ibidem]. Autorul definește cultura muzicală drept sistem complex ce include:

- valorile muzicii;
- toate formele activităților de creare, transmitere și receptare a valorilor muzicii;
- toți subiecții implicați în activitățile sus-numite;
- toate instituțiile muzicale de studiere a muzicii/de educație muzicală, generală și specială.

În această direcție, procesul instructiv-educativ al învățământului muzical-artistic va urmări formarea *atitudinilor*, care constituie rolul educativ de prim ordin și, totodată, factorul operațional indispensabil în manifestarea spiritualității elevilor. Iată de ce condiția primordială în dezvoltarea spiritual-artistică a elevilor va condiționa prezența unor astfel de componente cum sunt cele *comportamentale, motivaționale, cognitive și operaționale (toate având la bază factorul atitudinal)*. De aici și multitudinea dimensiunilor spirituale percepute prin prisma *atitudinilor*:

- Multifuncționalitatea;
- Evaluabilitatea la nivel de proces și produs;
- Mobilizarea unui ansamblu de resurse ale mediului muzical;
- Caracterul de finalizare și integrare;
- Manifestarea în cadrul unui ansamblu de situații.

Influența continuă a muzicii generează elevului/omului o serie de reacții psihospirituale la care acesta reacționează prin trăire individuală, într-un mod sau altul, la muzica care vine din exterior – se întristează, se bucură, se relaxează sau se agită prin dialogare cu fenomenul sonor. Cultura muzicală (CM), în acest sens, reprezintă factorul de mijlocire și de interacțiune a tuturor componentelor spirituale (sub aspectul estetic, artistic, psihologic al acesteia), care se prezintă astfel, (Figura 3):

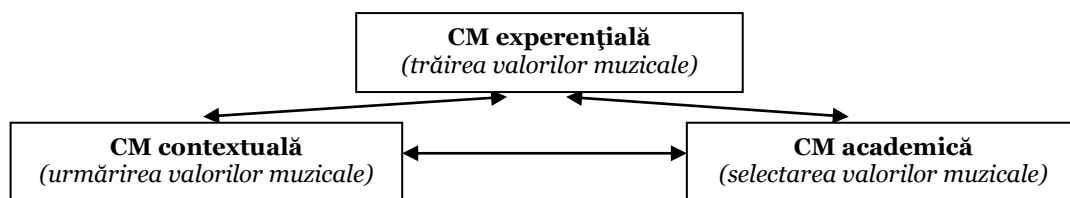

Figura 3. Componentele culturii muzicale

CM contextuală vizează ansamblul acțiunilor muzical-artistice, prin care elevul interacționează permanent cu mediul muzical care îl înconjoară pe tot parcursul vieții sale. Mediul muzical prin diversitatea formelor și conținuturilor sale oferă elevului posibilități nelimitate de activitate muzicală.

Elevul, asimilând selectiv influențele sonore ale mediului – diversifică, percepe și trăiește și interpretează valorile muzicale în funcție de nivelul competențelor muzicale proprii, adică în funcție de **CM academică** a sa.

Existența acestor două laturi este monitorizată prin inițiativa proprie a elevului de a selecta valorile muzicale, de a le analiza, a le percepe, a le trăi prin intermediul **CM experiențiale**, aceasta din urmă fiind direct proporțională și reflectând nivel/gradul de dezvoltare al culturii spirituale.

Centrarea pe „subiect”, în procesul instructiv-educativ, exprimă considerarea elevului ca subiect al propriului proces de dezvoltare, de asimilare a celor transmise și de formare a personalității sale. În consecință, procesul instructiv-educativ urmează să asigure condițiile necesare unei participări active din partea acestuia. „A instrui pe cineva într-o disciplină nu înseamnă a-l face să înmagazineze în minte asemenea rezultate, ci a-l învăța să participe la procesul care face posibilă crearea de cunoștințe” – afirmă I.S. Bruner (4). Arta, în acest sens, are o forță educativă determinantă.

Educația artistică înglobează valori pe care elevii le asimilează permanent, prin metode și mijloace mai puțin sistematizate decât cele didactice, din afara școlii. Un rol important, în acest registru de resurse educaționale îl au familia, instituțiile religioase, culturale și artistice, muzeele, mass-media etc.

Dezvoltarea spirituală prin /pentru artă se realizează sub influența unui grup de factori interni și externi. **Factorii interni** fiind:

- autocunoașterea, prin care elevul devine conștient de propriile sale cunoștințe/capacități/atitudini artistice;
- capacitatea elevului de a se reflecta pe sine în mod critic, observându-și neîmplinirile la nivelul propriului nivel spiritual;
- nivelul de aspirație spre o cultură artistică elevată;
- responsabilitatea față de devenirea propriei personalități cu o cultură spirituală dezvoltată;
- modul propriu de apreciere a valorilor cultural-artistice, morale, religioase, etc.;
- dorința de o autoperfecționare artistică permanentă.

Factorii externi care determină autoeducația spirituală fiind:

- diversitatea contextelor spiritual-artistice;
- contactul spiritual permanent cu valori artistice.

Bibliografie:

1. BERGSON H., 1994, *Imaginația creatoare*, București: Ed. Didactică și Pedagogică.
2. BIRZEA C., 1995, *Arta și știința educației*, București, Ed. Didactică și Pedagogică.
3. CONSTANTIN-DULCAN D., 1992, *Inteligența materiei*, București: Teora.
4. DICU A., 1999, *Conștiință și comportament*, Oradea: Facla.
5. GAGIM I., 2003, *Dimensiunea psihologică a muzicii*, Iași: Timpul.
6. PANICO V., 2004, *Strategii de formare și dezvoltare la elevi a atitudinilor de învățare și autoînvățare permanentă*. În: „Concepte și strategii de dezvoltare a învățământului contemporan”. Chișinău: Civitas.
7. ТАРАКАНОВА Н., 2010, *Диагностика и развитие мотивационной сферы личности детей в условиях системы дополнительного образования*. В: Педагогика и психология музыкального образования: прошлое, настоящее, будущее. Материалы 9 Научно-практической конференции с международным участием, Москва, с. 254-258.